

Чернікова Л.Ф.

УДК 344.4(177)

**НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНЕ ВІДРОДЖЕННЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Національне відродження українців протягом останніх п'яти століть відбувалося декілька разів і щоразу зі своїми особливостями. Але завжди потреба у відродженні національного життя виникала після його чергового занепаду. Одним із аспектів національного відродження є відродження національної культури як динамічної, цілісної, самовідтворюючої системи. Період від кінця XVI до початку XVII ст. був унікальним в історії соціального, політичного та духовного розвитку українського народу. Він характеризувався небаченим досі розквітом культури, мистецтва, літератури. Прискореними темпами формувалася національна самосвідомість народних мас України. Піднесення антифеодальної народновизвольної боротьби (повстання під проводом К. Косинського та С. Наливайка), зростання економічної та суспільно-політичної активності міст викликали до життя значний культурно-освітній рух на українських землях. Пожвавлення ремісничо-торговельного життя зумовило якісні зрушення в економічному та культурному житті феодального суспільства взагалі. Саме в цей період відроджується і розвивається полемічна література, спрямована проти польсько-католицької експансії. Оцінюючи, в найбільш загальних рисах основні досягнення культурного прогресу цього часу, М.Грушевський називає цей період першим національним відродженням України, що «так сильно, хоч і не надовго заблиско блиском і політичної мислі, і національного усвідомлення, і розвоєм артистичної творчості, приготувавши ту цікаву своєрідну культуру, яка розвинулася особливо там, де на ґрунті народнім витворилися певні інтелігентські чи напівінтелігентські верстви і, сполучивши в своїм обиході народні елементи життя з певними вимогами вищої культурності, доніс і в сфері артистичної творчості цікаві взірці сеї сполуки старої традиції з новими впливами».

Процес консолідації української нації стимулювався розвитком економіки України на основі ринкових відносин, цілях яким відкрили соціально-економічні та державно-політичні реформи, здійснювані в межах Російської імперії в другій половині XIX ст. Суспільні перетворення на українських землях у XIX ст. підготували народ до сприйняття національної ідеології, розробленої кількома поколіннями інтелектуалів, хоч царський уряд в цей час гальмував процес громадянського прозріння нації. Отоді з'явився знаменитий Валуєвський циркуляр про заборону друкування українською мовою книжок для початкового навчання, пізніше, 1876 р., вийшов указ Олександра II про заборону друкувати українською мовою будь-які книжки і взагалі вживати цю мову на сцені, в науці та в інших сферах. Сама назва «Україна» була змінена на «Малоросію». Подібну політику стосовно українців провадила й Австро-Угорщина. Розвитком національної свідомості мас зайнялися студенти та інші прогресивні представники громадськості. У середині XIX ст. з'являється товариство «хлопоманів» (від слова «хлоп»), основним завданням якого було зближення з селянством. Пізніше створюється таємне товариство «Українська громада», що провадило агітаційно-пропагандистську роботу за національну ідею. Громадівці боролися за національну українську ідею на демократичному ґрунті, вірили у досягнення національного самовизачення, пишалися надбаннями духовної культури українців (Павло Житецький писав: «Ми вже добре знали, що одної свободи мало—без науки, без європейської освіти. Знали ми й те, що націоналізм в його чистому вигляді наводить духовний настрій людини до консервативної доктрини. В питаннях національних ми не йшли далі тої границі, котра визначається потребою самооборони. Дуже гидкий нам був як польський, так і московський націоналізм з інстинктами державного насильства. Легальна культурно-освітницька діяльність громад насторожувала і лякала правлячі кола. Ще одне піднесення національного духу Україна пережила у 20-х роках XX ст. Це піднесення не було тривалим – воно захлинулося наприкінці 20-х – на початку 30-х років, у період «великого перелому». «Українізація» цього періоду – це стрімкий злет української вищої школи, яка після занепаду Києво-Могилянської академії була позбавлена повноправного юридичного статусу і тривалий час героїчно боролася за виживання. Це – розквіт Всеукраїнської Академії наук, це поява цілої плеяди імен, напрямів, течій, шкіл, угруповань у мистецтві: «Гарт», «Ланка», «Авангард», «Плуг», «Нова генерація».

Різні форми тоталітаризму, диктатури – сталінізм, фашизм, імперський режим – не так страшні масовими репресіями, фізичним насильством, як «масовою вівісекцією свідомості та психології... в ході репресій 30-х років було винищено якраз те покоління, котре встигло вдихнути кисню свободи як економічної, так і громадянської, встигло спізнати свободу думки в пристрасних державотворчих, культурреволюційних та інших дебатах покоління, що забарилось упізнати сталінську контрреволюцію в обличчя і заплатило за своє баріння не лише власним життям, а й трагедією цілих народів. Так було здійснено воістину біблійну за розмахом акцію – відтинання народу від попередньої історії. Нове покоління бадьоро рушило вперед «до Єгипту», переконане, що простує в землю обітовану». Оце, мабуть, і є головна особливість нинішнього відродження: національну культуру ампутовано такою мірою, якої нація ще не знала. Такого розриву соціокультурних зв'язків, якого зазнала під час сталінізму нація, було досить, аби протягом життя ще одного покоління національна культура тихенько сконала.

Культура є лише тоді, коли її розпредмечують, коли нею користуються, коли її адекватно споживають. Тільки в такому випадку ідеальні смисли і значення можуть виявити себе. Культурне багатство, нагромаджене суспільством, особливо в предметній формі, не може само по собі бути гарантом процвітання суспільства нині і завжди. Якщо з тих чи інших причин індивіди не оволодівають усім спектром попередньо вироблених способів та видів діяльності або оволодівають культурою чи якимись її ланками одномірно,

суспільство злиденнішає в культурному відношенні і втрачає тим самим свої життєві сили. Бо розриваються соціокультурні зв'язки, руйнуються основи життєтворення і розвиток зупиняється.

Українська культура як цілісність, як жива, самовідтворююча система після «культурної революції» та «великого перелому» перестала існувати. Вона не встигла, як інші національні культури (грузинська, російська), відновитися в 60-ті роки настільки, щоб вистояти під новими ударами. (Не можна не погодитися із О. Забужко, що «всі духовні цінності, створені потому (а вони, безперечно, були е!) разом узяті складають не культуру, а механічну суму розрізнених «проривів» на різних «флангах культурної боротьби», причому боротьби в прямому сенсі слова – за виживання»).

Дивна то творилася культура, «соціалістична за змістом і національна за формою». Вона творилася за вказівками «керівної і спрямовуючої». Вона «вимагала жертв». Тоталітаризм має одну суттєву рису – він є мета, самоціль, а все інше – засоби для реалізації цієї мети. Таким засобом у радянському суспільстві стала й українська культура. Власне, вона поступово втрачала статус культури, бо що ж то за культура, коли вона не виконує своєї головної функції – не наближає людину до її людської суті навпаки – віддаляє. Криза духовності, моральний розпад суспільства, девальвація загальнолюдських цінностей такий результат людинотворчої місії радянської культури, і української зокрема. Можна позаганяти в академії та наукові центри найкращих вчених, а в майстерні найкращих художників, можна змусити поета писати вірші» але витворена таким чином культура буде мертвонародженою, від живої, витвореної природним шляхом культури вона відрізнятиметься тим, що у неї буде відсутня тяга до саморозвитку, вона не буде здатна до якісних перетворень. Бо культура не терпить примусу, їй потрібна свобода, вона не терпить централізації, диктату. Коли ж вона стає засобом утвердження монополії такого монстра ХХ ст. як тоталітарна держава – вона приречена. Такий же фінал спіткав і українську культуру, що творилася в умовах тоталітарного режиму.

Українській культурі, щоб відродитися, необхідно повернутися до загальнолюдських цінностей, творчо засвоїти ті елементи досягнень сучасної цивілізації, які зарекомендували себе як фактор розв'язання проблем суспільного розвитку. До таких цінностей сьогодні належать цінність самої людини, розвиток національних культур, демократія, ринкова економіка та ін. Осмислення цих цінностей як загальнолюдських має особливе значення в ситуації; відродження культури, оскільки вони значною мірою виражають її майбутнє, дають змогу глибше зрозуміти ціннісний потенціал української культури, її сучасний стан.

Тоталітарна система створила свою систему цінностей. І чи не найважливіша серед них цінність – це влада. Система трималася на руйнуванні особистості, на деіндивідуалізації, на деперсоналізації, на безликому «ми», але ніяк не «я». Існування спільноти, що складається із-особистостей – пряма небезпека тоталітарному режимові, підриє його коріння, засад, а тому першими репресованими: в 30-ті роки були люди найбільш освічені, люди з розвиненим «Я», що по-різному протестували проти утвердження нелюдяної системи. Цілеспрямована, довготривала, лицемірна, демагогічна політика партійно-державного апарату, орієнтована на придушення всього особистісного, завдала удару величезної сили і без того не дуже розвинутій особистості.

Тепер, щоб стати в один ряд з іншими культурами світової спільноти, українській культурі треба повернути людину в своє лоно. Людину з її нещастями та радощами, інтересами та погребями, болями та втіхами. І моделюючи одяг, і пишучи вірш, і будуючи дім, і випікаючи хліб, творець повинен бачити перед собою її, оцю людину, бо коли він про неї забуде, і культура знову стане самодостатньою. Її знову чекає неминуче банкрутство і смерть.

Серед усіх визначень цивілізації чи не найбільш вдале те, що подає цивілізацію як добру волю до сумісного життя. Людина, що не визнає інших людей, не може вважатися цивілізованою, вона швидше варвар. Варварство спрямоване на розклад суспільства. Величезне надбання людської цивілізації – ліберальна демократія, яка є саме тією політичною формою, котра виявляє максимум волі до сумісного життя, до суспільності. Цю загальнолюдську цінність належить нині освоїти нашій культурі. Саме демократія найбільше зважає на оточуючих і є прототипом непрямої дії. Лібералізм є тим політичним принципом, згідно з яким суспільна влада, незважаючи на свою всемогутність, на те, що можуть бути ущемлені її інтереси, сама себе обмежує, надаючи місце в державі і тим, хто думає і відчуває інакше.

Відродження української культури створює ситуації вибору напрямків розвитку нашої культури. Ще однією цінністю, яка дозволить нашій культурі «йти в ногу» із культурами народів світу, є проголошення національних культур загальнолюдською цінністю. Прийняття цієї цінності й утвердження її стане передумовою подолання спрощеного ставлення до елементів української культури, які оцінювались з точки зору вульгарного економізму: це вигідно – хай залишається, це не вигідно – геть. Апеляція до загальнолюдських цінностей дає змогу зрозуміти суперечливий стан української культури, а саме невідповідність її історичного потенціалу його реальному деформованому вияву. Будучи сучасною хронологічною, вона за своїм змістом, інтерпретацією традицій, історії, життєвою філософією відповідала реаліям минулих віків. Прийняття за загальнолюдських цінностей, як це продемонстрували останні десятиліття, є критерієм суспільного прогресу, показником прогресу різних культур нинішнього світу.

У кінці 80-х рр. минулого століття відбуваються помітні зміни у національній політиці України. У нашу культуру повертається творчість репресованих митців та представників діаспори. У 1989 р. було ухвалено «Закон про мови в Українській РСР», що проголосив українську мову державною. Створюються громадські організації, що починають активно впливати на суспільне життя: Український культурологічний клуб, Товариство української мови імені Т.Шевченка (згодом – «Просвіта»), Народний Рух України за

перебудову (1989), учасниками яких стали діячі культури, зокрема письменники. У цей час звертається увага на відновлення історичної української символіки, державного статусу української мови, зростанні ролі церкви. Культура стала засобом боротьби за державність.

На початку 90-х рр. в Україні утвердилося усвідомлення необхідності демократичних соціокультурних змін. 16 липня 1990 року Верховна Рада України прийняла «Декларацію про державний суверенітет України», а 24 серпня 1991 року - «Акт про державну незалежність України» 1 грудня того ж року рішення про незалежність було підтримане всеукраїнським референдумом.

Після проголошення незалежності 24 серпня 1991 р. починається розбудова самостійної держави і проводиться формування власної культурної політики, спрямованої на забезпечення вільного розвитку національної культури та збереження культурної спадщини. У країні було створено правові, управлінсько-адміністративні та фінансово-господарські умови для збереження і подальшого розвитку наших культурних надбань. Держава активно формує законодавчу базу, яка могла б забезпечити розвиток культури та вільний доступ усіх громадян до її здобутків. Так, у 1992 р. Верховна Рада прийняла «Основи законодавства України про культуру», де були задекларовані основні принципи державної політики в галузі культури, спрямовані на відродження і розвиток культури української нації та культури національних меншин, забезпечення свободи творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, реалізацію прав громадян на доступ до культурних цінностей, створення матеріальних та фінансових умов розвитку культури. В «Основах» зазначені пріоритети у розвитку культури, права і обов'язки громадян у сфері культури, регламентована діяльність у цій сфері, у тому числі професійна творча діяльність, міжнародні культурні зв'язки.

Конституція України (1996р.) підтвердила зафіксований попередніми законодавчими актами принцип державності української мови (ст. 10), гарантії її всебічного розвитку та функціонування в усіх сферах суспільного життя; проголосила гарантії і свободи у галузі літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності та авторських прав (ст. 54). У цій же статті зазначено, що культурна спадщина охороняється законом, а держава дбає про збереження історичних пам'яток та повернення в Україну культурних цінностей, що перебувають за її межами. За останнє десятиріччя ухвалено також інші законодавчі акти, що регулюють правовідносини у сфері освіти, музейної і бібліотечної справи, кінематографії, діяльності творчих спілок, сприяють реформуванню їх діяльності (Закони «Про музеї та музейну справу» (1995), «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» (1997). Роботу над створенням нормативно-правової бази культури слід продовжувати.

На жаль, фінансово-економічні проблеми останнього часу не дають можливості фінансувати сферу культури у повному обсязі, так, як це передбачено чинним законодавством України. За відсутності належного державного фінансування в Україні створюються інші механізми матеріального забезпечення сфери культури: створюються благодійні фонди, культурні товариства, об'єднання митців, зароджується діяльність меценатів. Проте поки що це не може замінити повноцінного державного фінансування. У цих умовах відбувається комерціалізація культури, коли створюються низькопробні, але прибуткові культурні проекти.

Через матеріальні труднощі, особливо в перші роки незалежності, скорочувалася кількість закладів культури (перш за все в сільській місцевості), а багато талановитих митців виїжджали за кордон у пошуках достойного заробітку. Загальмувався розвиток кінематографії, за останні роки українські фільми практично не знімаються, а технічні потужності вітчизняних кіностудій використовуються для зйомок реклами та відеокліпів. Не кращі часи переживає книговидавництво і преса – більшість видань на полицях книгарень російськомовні, до того ж видрукувані за межами України.

Ще одна проблема української сучасної культурної сфери – переповнення культурного простору зразками зарубіжної масової культури (кінематографічна продукція, музика, телебачення, літературні твори тощо). Ці далеко не найкращі твори маскультури витісняють національну культуру з активного вжитку, особливо в молодіжному середовищі.

Незважаючи на певні кризові явища, все ж у розвитку культури намічаються певні зрушення. Після здобуття незалежності в Україні формуються риси нової культурної реальності, коли національна культура стає одним із визначальних факторів прогресу суспільства, розбудови незалежної держави, формування національної ідентичності. Тільки розвиток культури може долучити нашу державу до загальноєвропейської спільноти, сприятиме демократизації суспільства, всебічному розвитку особистості.

Так, велику увагу держава приділяє розвитку освіти. Ухвалено національну програму «Освіта України в XXI ст.» (1993), Закон України «Про освіту», що передбачають демократизацію, гуманітаризацію освіти, індивідуалізацію навчально-виховного процесу, безперервність освіти, варіативність навчальних програм і планів, поєднання вітчизняного і світового педагогічного досвіду, приведення освіти у відповідність до вимог сучасного інформаційного суспільства, розширення існуючої мережі навчальних закладів. Крім традиційних шкіл з'явилися альтернативні навчальні заклади (гімназії, ліцеї, коледжі, спеціалізовані школи) різних форм власності. У 2000 р. було запроваджено 12-річну тривалість навчання в середній школі, 12-бальну систему оцінювання знань, велика увага приділяється посиленню практичного спрямування освіти, використанню новітніх технологій, зокрема комп'ютерних, вивченню іноземних мов, вихованню громадянина-патріота. Мова викладання в навчальних закладах була приведена у відповідність до етнічного складу населення. За роки незалежності більшість навчальних закладів України переведена на рідну мову викладання.

У нормативно-правових документах щодо вищої освіти вказується на актуальність постійного оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних

цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Передбачається створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина, інтеграції України в європейський та світовий простір як конкурентноспроможної держави. Стратегія співробітництва нашої держави з Європейським Союзом передбачає поступову інтеграцію національної системи вищої освіти в європейський освітній простір, завдяки чому можна досягти вагомих успіхів і в інших євроінтеграційних процесах. Інтеграція у сфері освіти і науки полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті. Щороку тисячі студентів, аспірантів, викладачів і науковців з України продовжують своє навчання та наукову діяльність за кордоном – це результат міждержавних угод про співпрацю в галузі освіти і науки. З багатьма країнами наша держава має угоди про визнання документів про освіту та вчені звання.

Нині реалізується проблема входження України до єдиного європейського та світового освітнього простору в рамках Болонського процесу (з 2005 р.). Визначальними критеріями в галузі освіти в рамках Болонського процесу є якість підготовки фахівців, зміцнення довіри між суб'єктами освіти, відповідність наших молодих фахівців європейському ринку праці, сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки, посилення конкурентноспроможності європейської системи освіти.

У вищих навчальних закладах здійснюється підготовка спеціалістів за чотирма освітньо-кваліфікаційними рівнями.

Проте в освітній сфері існує багато проблем, пов'язаних, перш за все, з недостатнім фінансуванням цієї галузі. У зв'язку з цим матеріальна база закладів освіти не відповідає сучасним вимогам, школи і ВНЗ не забезпечені у достатній мірі підручниками та технічними засобами навчання, через низьку заробітну плату падає престиж педагогічної діяльності і постає проблема учительських кадрів, особливо на селі.

Головним науковим центром України є Академія наук, яка нині має статус національної (з 1994 р.). У 2008 р. НАН України відзначила 90-річчя від часу свого заснування. Академічні підрозділи ведуть наукові дослідження в усіх галузях сучасної науки, активно співробітничують із зарубіжними колегами. Наукові установи НАН України не тільки активно вивчають сучасне і минуле нашої культури, а і намагаються осмислити подальші перспективи її розвитку (Інститут мистецтвознавства, етнології і фольклористики, Інститут літератури, Інститут української мови, Інститут історії, Інститут археології та ін.). Нині завершується академічне видання «Історія української культури» у 5-ти томах.

Проте Національній Академії наук України доводиться долати значні труднощі, оскільки через недостатнє фінансування вона втрачає кращих спеціалістів, які переходять працювати у комерційні структури або виїжджають за кордон. Не вистачає коштів на фундаментальні дослідження, переважають розробки, що мають прикладний характер і можуть обійтися без державного фінансування.

В останні десятиріччя зростає інтерес до національної історії, усної народної творчості, етнографії. Зростає кількість наукових досліджень у цих галузях, а професійні та аматорські художні колективи роблять акцент на виконанні фольклорних творів.

У нашу культуру повертаються забуті імена – величезна культурна спадщина митців та вчених, які були репресовані в різний час або емігрували і працювали за кордоном. Сьогодні читач може познайомитися з творчістю П.Куліша, М.Костомарова, М. Драгоманова, М.Грушевського, В.Антоновича, І.Огієнка, Д.Чижевського, В.Винниченка, Є.Маланюка, У.Самчука, І.Багряного, М.Куліша, М.Хвильового, В.Підмогильного та багатьох інших, чия наукова та творча спадщина на тривалий час була вилучена з культурного обігу. Оpubліковані також твори І.Дзюби, О.Гончара, Є.Сверстюка, В.Сосюри, В.Стуса та ін, що раніше були заборонені і не друкувалися.

Активно розвивається літературний процес, у якому беруть участь письменники старшого покоління і молода генерація. У ринкових умовах частина письменників пише російською мовою, зокрема, в популярних нині жанрах фантастики та детективу.

В останні десятиліття в українську культуру проникає постмодернізм. Цим терміном найчастіше позначають сукупність найновіших художніх течій, що панують у західному мистецтві з другої половини 1970-х років. У цей час була усвідомлена обмеженість раціоналізму й того, що результати культурного прогресу поставили під загрозу існування людства. Представники цього напрямку намагаються встановити межі втручання людини в природу, суспільство й культуру. Характерними його рисами є: звернення до художніх традицій попередніх епох; одночасна орієнтація на маси та еліту; звернення до гротескних типів художньої виразності, іронії, ілюзії; різноманітність стилів (відео, інсталяція, хепенінг); ототожнення мистецтва з позахудожніми сферами діяльності. Представники постмодернізму виступають послідовниками авангардизму, намагаються стерти межі між науковою і побутовою свідомістю, високим мистецтвом і масовою культурою.

Однією з проблем сучасної української культури є скорочення українського книгодрукування. В Україні чимало книжкових мереж, які цілеспрямовано просувають книгу, виготовлену в Росії, відповідно видруковану російською мовою. Тому важливо, що в центрі столиці відкрито українську книгарню «Є», де пропонуються видання переважно українською мовою, влаштовуються презентації, круглі столи, літературні читання.

Після здобуття незалежності Спілка художників України стала ініціатором консолідації творчої інтелігенції, сприяла створенню законодавчої бази з питань збереження і розвитку національної культури і мистецтва, соціального захисту діячів культури і мистецтва. У 1996р. було засновано Академію мистецтв України – провідний державний науково-творчий центр. На 2-му з'їзді художників (1996) серед найважливіших проблем, що хвилюють митців, називалися: відсутність довгострокової програми розвитку національної культури і мистецтва; відсутність програми з естетичного виховання молоді; виїзд за кордон

значної кількості творчих сил; вивіз за межі України творів мистецтва; неналежний соціальний захист митців; відсутність закупівель творів мистецтва музеями України.

Незважаючи на проблеми, що існують, Спілка художників сприяє проведенню різноманітних конкурсів, роботі міжнародних творчих груп. Відбулися презентації українського мистецтва в Бонні, Тулузі, Кіото, Пекіні. Українські художники беруть участь у мистецьких бієнале (виставка, фестиваль, що проводяться раз на два роки) у Венеції, Сан-Паулу, Йоганнесбурзі. Великим успіхом на 53-му Венеціанському бієнале у 2009 р. користувалася інсталяція українського художника І.Чичкана. Творчість українських художників стає відомою у світі, їхні роботи демонструються у престижних музеях і галереях багатьох країн.

В останні десятиріччя відбуваються істотні зміни у розвитку української художньої культури, що пов'язано з руйнуванням радянської тоталітарної системи і розбудовою незалежної держави, утвердженням національно-демократичних ідей. «Образотворче мистецтво, яке в останні роки все більше і більше трансформується у візуальне, вбираючи в себе нові естетичні, смислові художньо-пластичні цінності постмодерністської і постпостмодерністської епохи, не тільки відобразило, а й значною мірою передбачило ці зміни», (Мистецтво України 1991 – 2003: (Альбом) / Упор. Т.Придатко, З.Чегусова. – К.: Мистецтво, 2003. – С. 406.) Сучасне мистецтво пропонує глядачеві широкий діапазон тем, образів, стилістичних напрямків, звертається до історії народу, фольклору, до багатств природи.

В Україні та за її межами відома творчість І.Марчука (нар. 1936). Його творчість близька до європейського сюрреалізму, кубофутуризму і гіперреалізму, демонструється у музеях і виставкових залах Європи, Америки та Австралії («Грація», «Двоє», «Єва»). Його мистецтво пройшло випробування часом – радянська влада забороняла його твори і своє визнання він отримав тільки за часів незалежності України. Свою творчість І.Марчук поділяє на тематичні цикли: «Голос моєї душі», «Цвітіння», «Пейзаж», «Портрет», «Спадщина», «Кольорові прелюдії», «Абстрактні композиції».

Останнім часом значно розширили свої можливості живопис, скульптура і графіка. У доробку сучасних українських митців представлені такі види мистецтва, як інсталяція, об'єкт, художня акція; значного розвитку набуває фотомистецтво. Митці у нових політичних реаліях по-новому підходять до національних традицій, засвоюють досвід світової культури, використовують сучасні технології, продовжують пошуки нових засобів художнього вираження.

Художники нині мають безліч можливостей для реалізації своїх творчих задумів, до їхніх послуг нові галереї, виставки, вернісажі. Справжньою подією у культурному житті нашої держави стало відкриття великих приватних виставкових центрів.

Розвивається театральне мистецтво. В Україні збереглася мережа державних театрів, які залишаються провідними і не зможуть у ринкових умовах вижити без підтримки бюджетного асигнування. У 90-х рр. були спроби створення комерційних репертуарних театрів, але вони виявилися невдалими. Натомість маємо зразки успішних антрепризних комерційних проєктів, серед них – театральна компанія «Бенюк і Хостікоєв» (спектаклі «Синійор з вищого світу», «Біла ворона», та ін.). Крім звичних для нашого театру жанрів з'являються нові – мюзикл («Ех, мушкетери, мушкетери!», театр ім. І.Франка у Києві), рок-опера («Біла ворона»), спектакль-перформанс з використанням технологій театру абсурду («Не боюся сірого вовка», реж. А.Жолдак, актори Б.Ступка, А.Роговцева, Б.Бенюк, В.Спесівцева).

Після здобуття незалежності Україною було розроблено і прийнято законодавчі акти, що регулюють діяльність у сфері телебачення, створено та організовано діяльність Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення.

Одним із основних завдань Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення є підтримка вітчизняних аудіовізуальних засобів масової інформації у їх становленні та розвитку. Радою була здійснена значна робота щодо організації вивчення громадської думки телеглядачів стосовно діяльності телерадіоорганізацій та напрямів подальшого розвитку телерадіоінформаційного простору України. Телепродукцією, якій віддається найбільша перевага є новини, телесеріали, художні фільми, розважальні та музичні програми. Переважна більшість глядачів відзначає необхідність дотримання національними телевиробниками інтересів держави, висвітлення діяльності державних органів, зростає інтерес до програм економічного та фінансового характеру.

У 90-х роках у телеінформаційному просторі складалася досить складна ситуація у сфері мовної політики. Це було пов'язано з історичними та етнокультурними особливостями різних регіонів України. Якщо східний, південний регіони та великі міста орієнтувалися переважно на російську мову, то жителі західного регіону частіше висловлювалися за переважання української мови.

Нині українські телеканали здійснюють мовлення переважно українською мовою, проте часто пропонують глядачеві низькопробну телепродукцію, розраховану на невибагливий смак.

Якщо на початку 90-х років минулого століття вітчизняні телеканали не могли гідно конкурувати з продукцією зарубіжних телеканалів (у т.ч. російських), то зараз українські телеканали здатні бути на рівні, а іноді переважати іноземні («Інтер», «Україна», «Студія 1+1»).

В умовах швидкого розширення і насичення українського телепростору, зростає вплив телебачення на свідомість населення, на темпи реформування економіки, структурування політичної системи країни, розповсюдження культурних цінностей серед широкого загалу українських громадян.

За роки незалежності в Україні було відновлено чимало історико-культурних пам'яток, створено нові музеї, заповідники. Так, були відбудовані пам'ятки архітектури – культові споруди, знищені за радянських часів: церква Богородиці Пирогощі (1996), Михайлівський Золотоверхий монастир (1998), Успенський

собор Києво-Печерської лаври (2000). У 1994 р. було створено Вишгородський історико-культурний заповідник.

У Батурині на Чернігівщині реставровано цілий комплекс споруд XVII–XVIII ст.: палац К.Розумовського, цитадель Батуринсь-кої фортеці, скарбницю, Воскресенську церкву. У 2009 р. тут створено Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця».

Україна є місцем проведення сучасних конкурсів і фестивалів у галузі сучасної та класичної музики, виконавської майстерності, театру, образотворчого мистецтва, індустрії моди тощо. Уже традиційними стали конкурси молодих естрадних виконавців «Червона рута» (з 1989 р. у різних містах України), «Крок до зірок», «Таврійські ігри», конкурс артистів балету імені Сержа Лифаря, музичний конкурс «Київ Музик Фест» (з 1989 р.). Київський український драматичний театр ім. І.Франка проводить Міжнародний фестиваль жіночих монодрам «Марія» та конкурс акторської майстерності ім. М.Яковченка (з 2008 р.). Перемога української співачки Руслани Лижичко на пісенному конкурсі «Євробачення – 2004» сприяла популяризації українського музичного мистецтва на Батьківщині та за її межами. У 2005 р. конкурс Євробачення відбувся у Києві.

Крім фестивалів, які стали традиційними і проводяться щороку, в Україні відбуваються заходи, приурочені вшануванню пам'яті видатних українських митців. Так, восени 2009 р. у столиці відбувся фестиваль, присвячений століттю від дня народження поета Б. - І.Антонича та Міжнародний театральний фестиваль, присвячений творчості і пам'яті художника і сценографа Д.Боровського (1934 – 2006, сценографія спектаклів «Наполеон і корсіканка», «Дерева помирають стоячи», «Насмішкувате моє щастя» у Російському драматичному театрі ім. Лесі Українки у Києві).

Важливо, що різноманітні конкурси проводяться не лише у столиці. Так, у Бердянську щороку проводиться міжнародний кінофестиваль, в Одесі – фестиваль кращих вистав російською мовою «Зустрічі в Одесі», у Харкові – Міжнародний музичний фестиваль «Харківські асамблеї», конкурс молодих композиторів «ПентаТОН» у Миколаєві, що сприяє розвитку креативних здібностей творчої молоді.

В Україні проводяться міжнародні мистецькі пленери – «Дивосвіт» на Запоріжжі та «Хортиця – кризь віки», у Дніпропетровську, що сприяють обміну досвідом українських та зарубіжних художників.

За участю меценатів у Скадовську проводиться традиційний Всеукраїнський благодійний дитячий фестиваль «Чорноморські ігри», що допомагає виявити і підтримати юні таланти.

Та найбільше різноманітних конкурсів і фестивалів щороку відбувається у Львові, серед них: Міжнародний театральний фестиваль «Золотий Лев», Міжнародний форум книговидавців, молодіжний театральний фестиваль «Драбина», Міжнародний конкурс оперних співаків ім. С.Крушельницької, ковальський фестиваль «Залізний лев», фестиваль «Країна мрій», свято кави, шоколаду та ін. Всього щороку у Львові проводиться понад 100 різних фестивалів, тому цьому місту у 2009 р. присвоєно звання «культурна столиця».

Із великими труднощами нині стикається бібліотечна мережа через недостатнє фінансування. У 2009 – 2011 рр. навіть національним та державним бібліотекам не виділялися кошти на закупівлю літератури. У таких умовах важко зберігати фонди, особливо рідкісні та старовинні книги, яких в українських бібліотеках знаходиться понад 750 тис. Матеріально-технічна база бібліотек залишається на рівні 80-х років. Особливо тяжке становище сільських бібліотек.

Тільки тепер, після здобуття незалежності, в українців з'являються справжні можливості для реалізації свого духовного потенціалу. Державна політика в галузі культури повинна сприяти цьому, адже стати рівноправним членом загальносвітового співтовариства можна лише тоді, коли цілеспрямовано буде розвиватися не лише економіка, а й культурний процес.

Джерела та література:

1. Алексієвич М. М. Культурне відродження в Україні / М. М. Алексієвич, М. С. Бойко. – Львів, 1993. – С. 141.
2. Крип'якевич І. М. Історія української культури / І. М. Крип'якевич. – К., 1994 – С. 586.
3. Закович М. М. Українська та зарубіжна культура / М. М. Закович. – К., 2000. – С. 558.
4. Історія української культури : навч. посіб. / за ред. О. Ю. Павлової. – К., 2012. – С. 259-269.
5. Гаврюшенко О. А. Історія культури : навч. посіб. / О. А. Гаврюшенко, В. М. Шейко, Л. Г. Ти шевська; наук. ред. В. М. Шейко. – К. : Кондор, 2004. – С. 701-749.
6. Історія української архітектури / Ю. С. Асєєв, В. В. Вегерський, О. М. Годованюк та ін.; за ред. В. І. Тимофійка. – К. : Техніка, 2003. – 472 с.
7. Історія української культури / за заг. ред. І. Крип'якевича. – К. : Либідь, 1994. – 656 с.
8. Історія української літератури ХХ ст. : у 2-х кн. : підруч. для студ. гум. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – Кн. 1 : Перша половина ХХ ст. – 464 с.; Кн. 2 : Друга половина ХХ ст. – 456 с.
9. Культурологія: теорія та історія культури : навч. посіб. / за ред.: І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. – К. : Центр навч. літератури, 2004. – С. 330-348.
10. Меднікова Г. С. Українська та зарубіжна культура ХХ ст. / Г. С. Меднікова. – К. : Знання, 2002. – 238 с.
11. Українська культура: історія і сучасність : навч. посіб. / за ред. С. О. Черепанової. – Львів : Світ, 1994. – С. 125-288.